

5. Observacions sobre la recerca en economia a Catalunya

Andreu Mas-Colell

Institut d'Estudis Catalans i Universitat Pompeu Fabra

1. PRELIMINARS I REFERÈNCIES

En les observacions que vénen a continuació em referiré a l'àmbit acadèmic de l'economia, però en un sentit ampli i que s'encavalca extensament, per exemple, amb el d'administració d'empreses. Dono les gràcies a l'IEC per l'oportunitat de presentar-vos-les.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1997). *Reports de la recerca a Catalunya: Economia*. Ed. a cura d'Antoni Serra i Ramoneda.

— (2004). *Reports de la recerca a Catalunya: Economia*. Ed. a cura d'Antoni Serra i Ramoneda.

JANÉ, Josep; PASCUAL I ESCUTIA, Jordi (2002). «Economia». A: FONT, Pere Lluís [coord.]. *Les idees i els dies: Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*. Barcelona. Enciclopèdia Catalana.

PONS, Jordi; TIRADO, Daniel (2004). «La recerca en economia a Catalunya». *Coneixement i Societat: Revista d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació*, ISSN 1696-7380, núm. 4, p. 96-111.

2. L'ENTORN

A Catalunya, on es fa la recerca en economia?

— Hi ha departaments universitaris relacionats amb l'economia a totes les universitats, privades i públiques.

— Hi ha un bon nombre de centres de recerca de base pública, normalment en entorns universitaris, però, en general, no disposen de personal investigador estable propi. Hi ha dues excepcions importants: l'Institut d'Anàlisi Econòmica del Consell Superior d'Investigacions Científiques (IAE-CSIC) i el Centre de Recerca en Economia Internacional (CREI).

— En el sector privat, la recerca econòmica és comparativament menor. Així i tot, n'hi ha alguns centres. El de dimensió més gran és el de La Caixa.

— Una absència important és la de consultores econòmiques potents i utilitzadores de recerca.

— Els investigadors també estan organitzats en grups, xarxes i plataformes (un terme per designar les xarxes més extenses i amb més estructura).

3. NOMBRE DE INVESTIGADORS I PRODUCTIVITAT

Segons les memòries del sistema universitari de Catalunya, el nombre mitjà de catedràtics, titulars i catedràtics d'escola universitària de l'àmbit econòmic en el període 1990-1995 fou 311; el 2003 eren 425. A aquests caldria afegir els altres doctors a les universitats públiques en situacions con-

tractuals no funcionarial (contractes laborals permanents, contractes en vies de permanències, etcètera) o funcionarial (titular d'escola universitària [TEU]). I també els doctors que no estan afiliats a les universitats públiques.

És un nombre elevat i no hem de pensar que, encara que es volgués, es pogués reflectir a curt termini en un producte de recerca que pugui entendre's com el resultat d'una productivitat mitjana alta.

Però ho hem de voler? L'objectiu important, i per tant primer, és disposar d'un clúster de recerca amb massa crítica i d'alta qualitat.

4. LA INTERNACIONALITZACIÓ: DOCTORS

Estic raonablement segur que, en termes de l'origen del doctorat dels nostres professors i investigadors, l'economia és la disciplina més internacionalitzada entre totes les disciplines científiques a Catalunya.

Tenim a Catalunya com a mínim cent setanta doctors amb un doctorat de fora d'Espanya i que exerceixen a institucions de formació o recerca (és una estimació personal, no conec una base de dades sobre el particular. Convindria dur-la a terme). De fet, en aquest sentit (doctorat fora del propi país) alguns dels nostres departaments es compten entre els menys endogàmics d'Europa (vegeu A. Vega [2007], *Estudi sobre nivells d'endogàmia a departaments d'economia europeus*, UPF). Però aquí, i fins i tot en el sentit més dèbil de «doctorat extern a la pròpia universitat», la variació i el contrast entre departaments poden ser molt grans.

També estem força internacionalitzats en termes de professors i investigadors de fora d'Espanya, encara que el nombre sigui menor que l'anterior. Per exemple, entre els professors afiliats a la Barcelona GSE, que són noranta-set (curs 2006-2007), els que tenen un doctorat obtingut fora d'Espanya són vuitanta-cinc mentre que els professors d'origen no espanyol són trenta-tres.

En la direcció de l'oferta de estudis de doctorat també som segurament dels més internacionalitzats. Per exemple, fa uns quants anys, quan existia la International Graduate School of Catalonia (IGSOC), una institució que estimulava els doctorats en anglès i els donava suport, crec recordar que sis d'uns divuit eren de l'àmbit economia-empresa.

Pel que fa a la col·locació dels nostres doctors, tradicionalment hem tingut força èxit pel que fa a l'Amèrica llatina, però ara ja comencem a tenir-ne en unes altres àrees (vegeu Amir-Knauff, «Rankings of Economics Department Worldwide by the placement of Ph. D», *Discussion Paper* [Université Catholique de Louvain, Département des Sciences Économiques], núm. 41 [2005]). Per exemple, els dos programes de doctorat de referència de la Barcelona GSE han produït aquest darrer curs vint-i-un doctors. D'aquests, sis han obtingut feina en institucions espanyoles, quatre a l'Amèrica llatina, set a la resta d'Europa, tres als Estats Units i un a Austràlia.

5. LA INTERNACIONALITZACIÓ: IMPACTE DE LA RECERCA

La consideració internacional de la recerca econòmica que es fa a Catalunya és considerable. És, sens dubte, una de les disciplines científiques en què som més reconeguts. Així:

— A Drèze-Estevan, «Research and higher education in economics: can we deliver the Lisbon objectives?», *Journal of the European Economic Association* (2007), dues universitats catalanes queden entre les deu primeres a Europa (taula 7) i s'hi diu (nota 47 a peu de pàgina): «pooling the member universities brings [...] the Barcelona GSE to third place».

— Atenent el nombre total de publicacions a revistes de l'SSCI per al període 1981-2002, Catalunya estaria (comparada amb estats) en el lloc dissetè pel que fa a citacions (J. Camí, E. Suñén i R. Méndez-Vázquez [2004], *Estudi bibliomètric de la producció científica a Catalunya, 1994-2002: Distribució per àrees temàtiques, centres i sectors institucionals*, IMIM i UPF).

— Com a exemple, considerem la gran conferència anual d'economia d'Europa (European Economic Association i European Society Econometric Meetings) i, en particular, la corresponent a aquest any (2007), que se celebra a Budapest. Doncs bé: del total de vint-i-cinc ponències invitades els autors de les quals pertanyen a institucions europees (n'hi ha també vint que s'originen a centres dels Estats Units), en tenim cinc d'autors afiliats a universitats catalanes (i una més amb un coautor d'afiliació catalana). I de les aproximadament mil cinc-centes ponències presentades (però passades per un sedàs d'admissió força estricte) des d'arreu del món, les que tenen participació d'autors dels nostres centres són quaranta-cinc.

6. POSICIÓ DINS L'ESTAT

— L'informe de l'IEC del 2004 va detectar que, en termes d'un índex poc selectiu (total de pàgines publicades a revistes EconLit), una situació d'empat entre Catalunya i Madrid l'any 1996 (1.097 i 1.116 pàgines, respectivament) es convertia en avantatge de Madrid cap a 2002 (2.098 per 1.610 per a Catalunya), però amb una notable expansió de la resta d'Espanya (1996: 2.247; 2002: 4.923).

— En termes d'un índex més selectiu (pàgines publicades a les cinc revistes de més impacte: *American Economic Review*, *Quarterly Journal of Economics*, *Journal of Political Economy*, *Econometrica* i *Review of Economic Studies*), la situació comparativa és, en canvi, molt favorable a Catalunya, encara que també aquí es registri un augment de Madrid (però no de la resta d'Espanya). Del 2000 al 2003 hi ha trenta publicacions amb participació catalana d'un total de quaranta amb participació espanyola. Les originades a institucions de Madrid són quatre. Del 2004 al 2006 hi ha vint-i-tres publicacions amb participació catalana d'un total de trenta-cinc amb participació espanyola. Les originades a institucions de Madrid són ara vuit (preneu-ne nota: tot l'augment de Madrid es deu al CEMFI, el centre de formació i recerca promogut pel Banc d'Espanya). Les dades s'han recollit de la *Web of Knowledge*.

7. TENIM BRAIN-DRAIN?

En tenim, però en termes estàtics es tractaria més aviat de mobilitat que de *brain-drain*. Així:

— Per exemple: hi ha més de vint professors d'economia als Estats Units i al Canadà amb titulació (llicenciatura) d'universitats catalanes. I caldria afegir-hi els doctors que són a organismes internacionals i a centres de recerca.

— I, no cal dir-ho, n'hi ha molts a Europa (incloent-hi Espanya).

— Però també és cert que n'atruaiem de fora. Per exemple, dels noranta-set professors afiliats a la Barcelona *Graduate School of Economics* (GSE) cinquanta-un no tenen una llicenciatura d'una universitat catalana (d'aquests, trenta-tres no són espanyols de naixement).

— En termes estàtics, doncs, la situació és millor, per exemple, que la italiana.

Crec, però, que la foto estàtica ens pot portar a engany. La tendència és molt més fluida. L'èxit ens fa moure en un espai internacional extremament competitiu (en termes de condicions de treball, incloent-hi les salarials). Tornem, per exemple, als autors de la llista selectiva (corresponent al període 2000-2006). Els autors dels articles amb afiliació catalana són trenta-set (d'aquests, cinc són autors amb afiliació doble, a Catalunya i a fora). Dels autors d'aquests articles el juny del 2006 hem perdut o estem en procés de perdre: Luisa Fuster (Toronto), Antonio Cabrales (Carlos III), Melvyn Coles (Sussex), Massimo Motta (Bolonya), Diego Puga (IMDEA, Madrid), Gilles Saint-Paul (Tolosa de Llenguadoc), Jozsef Sakovics (Edimburg) i Michael Wolf (Zuric). És interessant constatar que no hem perdut cap dels catorze amb llicenciatures locals (encara que dos hagin passat a tenir afiliacions compartides).

8. IMPACTE INTERN

Quan un país disposa d'un sistema fort i diversificat de recerca econòmica, es presenta l'oportunitat, que no s'hauria de desapropitar, de fer-ho present en la reflexió sobre les seves realitats i els seus problemes econòmics, i, també, que ho faci contribuint-hi amb un nivell alt de qualitat i rigor. Sense això serà un sistema incomplet.

És clar que des de Catalunya aquesta tasca s'ha fet (en temes com la fiscalitat, la sanitat, el medi ambient, les infraestructures, la competitivitat...). Els premis que atorga l'IEC en són testimoni. Encara que sigui difícil quantificar-ne el resultat, la meua convicció és que caldria fer més i d'una manera més sistemàtica. Per exemple, el paper que han tingut institucions com l'IVIE, a València, o FEDEA o FIES, a Madrid, no ha tingut, fins ara, un paral·lel potent a Catalunya.

9. CONTRA L'UNIFORMISME

El nostre sistema universitari té una base uniformista. Per ser efectiu en el nou marc europeu d'ensenyament superior (Bolonya) i de recerca (Lisboa), hauria d'evolucionar amb rapidesa cap a un sistema d'estímul i acceptació plens de la diversitat. En el nostre àmbit, cada departament hauria de tenir objectius propis —que anessin més enllà de ser com els altres—, i aquests haurien d'orientar la seva política de personal (contractació i promoció) i de recerca (i de docència). En un bon sistema tothom ha d'aspirar a excel·lir, però no tothom ha d'aspirar a excel·lir en el mateix.

10. EL FINANÇAMENT DE LA NOSTRA RECERCA

El finançament de tot el personal investigador estable públic és de la Generalitat (amb l'excepció de l'IAE). El de becaris és de la Generalitat i del Govern central.

El gruix del finançament de projectes competitius és del Govern central. En llur obtenció hem gaudit de força èxit.

La consideració fonamental des del punt de vista de la recerca en economia és la següent: *s'ha arribat molt lluny amb una inversió global, pública i privada, que, en comparació amb altres disciplines, és moderada. Imagineu-vos el que podríem consolidar i on podríem arribar si la inversió, d'una manera progressiva, arribés a doblar-se.*

A la secció vinent es presenten propostes del que es podria fer en aquest cas.

11. PROPOSTES

1. Caldria dinamitzar i reestructurar els departaments universitaris. Per exemple, és evident que des de fa uns deu anys la Universitat de Barcelona (UB) està en una trajectòria de millora que ja es reflecteix en resultats i que ens ha d'alegrar a tots. Jo penso, però, que un llast important que aquesta universitat arrossega és la fragmentació departamental, fruit, és clar, de la seva història i de la pre-existència de les càtedres. En l'àmbit d'economia i empresa, la UB té deu departaments; la UAB en té tres; la URV, la UdG i la UdL en tenen dos, i la UPF només un.

2. Hauríem d'enfortir els centres de recerca que ja existeixen, així com, potser, crear-ne algun de nou (des del sector públic o privat) en els àmbits que incideixen sobre la formulació de les polítiques econòmiques públiques a Catalunya, l'Estat i Europa. Els centres de recerca són un complement del sistema universitari, però són un complement d'alta productivitat i són necessaris.

3. Caldria disposar d'una política de salaris que permetés, d'una manera seriosa, practicar la política que s'anomena de les tres erres: *retenir, recuperar i reclutar* talent del màxim nivell. Avui en dia, la impossibilitat de competir en aquesta dimensió és el nostre punt més dèbil per mantenir-nos a la punta. Sóc escèptic que això es pugui solucionar des del sector públic, però en canvi seria un projecte abordable en combinació amb el privat.

4. S'haurien d'enfortir els postgraus i els doctorats, així com la seva vocació internacional. Una mesura podria ser la disponibilitat de paquets estratègics de beques. Avui en dia en ciències socials les escoles graduades són els nuclis entorn dels quals es constitueixen les masses crítiques, els clústers de la recerca. Catalunya, en general, i Barcelona, en particular, estan molt ben situades per consolidar-se com un lloc capdavanter per a aquest tipus d'estudis.

En fi, tot això ens permetria parlar de tu a tu amb els millors sistemes de recerca econòmica d'Europa i del món.

12. EL CATALÀ I LA RECERCA EN ECONOMIA

És important que es llegeixi i s'escrigui sobre economia en català, i a un bon nivell tant tècnic com d'exigència intel·lectual.

La tipologia de publicacions en català amb un contingut avançat d'economia és la següent:

— Llibres de text: en particular, la UOC ha fet una tasca molt bona en aquest aspecte. Em permeto assenyalar la *Microeconomia* de Joaquim Silvestre, publicada el 2006, perquè es tracta de la meua especialitat (microeconomia), perquè és un llibre poc conegut i perquè és molt bo.

— Estudis monogràfics, publicats en forma de llibre (un cas força comú en història econòmica, per exemple) o de quaderns en sèries periòdiques (els *Papers d'Economia Industrial*, per exemple).

— Productes d'alta divulgació que ofereixen en català el resultat, orientat a un públic educat ampli, d'investigacions que, típicament, es publicaran en anglès. Seria el cas dels *Opuscles del CREI*, per exemple.

— Articles a revistes periòdiques: *Revista Econòmica de Catalunya*, *Anuari de la Societat Catalana d'Economia*, *Nota d'Economia*, *Recerques*... Cal felicitar les entitats promotores d'aquestes revistes pel servei que ens han fet publicant-les.

De tots els tipus de publicacions en necessitem més. En particular, em pregunto si l'activitat de recerca catalana no és ja prou important i prou diversificada per explorar (potser per l'IEC?) si no hi ha espai per a una altra revista acadèmica en llengua catalana que, probablement, combinés l'alta divulgació i la publicació de la millor recerca original centrada en els problemes econòmics d'interès més específicament català.

13. LES ALTRES CIÈNCIES SOCIALS

Acabo amb una observació: a l'economia com a disciplina li convé que les altres ciències socials es desenvolupin també amb força a Catalunya. D'aquesta manera realment podrem disposar d'un teixit, ara interdisciplinari, de gran potència en el marc europeu.